

Door Henk Jongsma, hoofdauteur Op niveau tweede fase

Klopt het?

Inleiding

Soms lees (of hoor) je iets waarvan je denkt: Dat zou mooi zijn! Maar als je dan even goed nadenkt, bekruipt je toch de twijfel: klopt het wel? Is het niet te mooi om waar te zijn? Wordt er niet meer gesuggereerd dan waargemaakt kan worden?

En dan zit er maar een ding op: onderzoeken of de feiten kloppen, of de gegevens wel volledig zijn, of de juiste conclusies getrokken zijn. Controleren dus. Maar ja, dat schiet er vaak bij in, omdat er geen tijd voor is of omdat je er gewoon geen zin in hebt.

Sommige kranten hebben een rubriek waarin meningen en beweringen worden gecontroleerd. 'Factcheck' heet die rubriek in *NRC Handelsblad*. Nuttig, de krant doet dus wat je als kritische lezer eigenlijk zelf had moeten doen. Maar vandaag ga je het zelf doen. Je leest een opiniestuk over voedselverspilling en je gaat controleren of de feiten en de conclusie kloppen.

Opzet van deze lesbrief

- Je leest de uitgangstekst nauwkeurig en inventariseert feiten en meningen (opdracht 1, 2 en 3).
- Je beoordeelt de feiten en de meningen die je noteerde (opdracht 4 t/m 9).
- Je bedenkt een nieuwe titel en *ankeiler* voor de uitgangstekst (opdracht 10).
- Je leest een factcheck en schrijft er zelf een (opdracht 11, 12 en 13).
- Je maakt een flyer (opdracht 14 en 15).
- Je bedenkt Nederlandse woorden voor Engelse begrippen in de uitgangstekst (opdracht 16).

Niveau

Deze lesbrief is geschikt voor de derde klassen havo en vwo.

Uitgangstekst

Denk aan de kinderen in Afrika, vraag een doggybag

Je bent geen sloeber als je om een doggybag vraagt, maar een strijder tegen voedselverspilling, meent Janno Lanjouw.

1 Sinds 1 januari zijn Franse restaurants verplicht 'doggybags' te geven aan gasten die erom vragen. In zo'n zakje kunnen ze het eten dat ze niet op kunnen meenemen. De wet past binnen een reeks maatregelen waarmee de Franse overheid voedselverspilling wil terugdringen. Vorig jaar verbood ze supermarkten al goed eten weg te gooien. Werken om voedselverspilling tegen te gaan is meer dan een nobel streven. Het is een morele verplichting ten opzichte van de hongerigen op de wereld en op termijn bittere noodzaak. De toenemende wereldbevolking en groeiende consumptie maakt dat we ons niet meer kunnen permitteren om goed eten te verkwisten. Hoog tijd dat de Nederlandse overheid het Franse voorbeeld volgt.

2 Van alle schandalige praktijken die het westerse consumptiepatroon met zich meebrengt, is voedselverspilling misschien wel de meest flagrante. Wereldwijd, vooral in het Westen, wordt zeker een derde van het voedsel verspild. Dat leidt tot honger, milieudruk en geldverspilling. Allemaal ondubbelzinnig negatief en vooral: overbodig. Iedereen heeft er baat bij als we dat aanpakken. De reden dat we er niet bovenop zitten, is omdat we rijk genoeg zijn om nieuw eten te kopen (weggooien is vaak goedkoper). En omdat het niet overal *bon ton* is om met kiekjes te sjouwen. In onze restaurantcultuur weegt de *gêne* van vragen of de ober je half opgegeten, duurzaam gevangen (hoop je dan maar) heilbotfilet wil inpakken in veel gevallen zwaarder dan het halfbewuste schuldbesef van het weggooien ervan. Misschien denken ze wel dat je een sloeber bent. Of erger: dat je de culinaire prestatie van de chef niet op waarde weet te schatten.

3 En ja, voor personeel is weggooien inderdaad makkelijker. Doggybags zijn gedoe, maar laten we eerlijk zijn: dat valt best mee. Erover in discussie gaan kost meer tijd. Persoonlijk plaats ik restaurants die moeilijk doen over het meenemen van restjes direct in het hoekje zeikerds; net als die kleinzerige weigering om kraanwater te schenken.

4 Een restaurateur die zijn culinaire creaties liever in de prullenbak ziet verdwijnen dan ze in te pakken, is niet goed snik. Maar ik heb niet de illusie dat een wet daar wat aan gaat veranderen. Een doggybag-wet is echter een belangrijk signaal dat de overheid voedselverspilling serieus neemt en dat mensen die er wat aan willen doen, gelijk hebben. Steuntje in de rug voor consument én restaurateur met het hart op de juiste plaats. Die hebben toch al zoveel op hun bord – *pun intended*.

5 In alle eerlijkheid, doggybags verplichten lost het voedselprobleem niet op. Westerse porties zullen onbeschaamd groot blijven, mensen zullen zich blijven volproppen met veel meer calorieën dan nodig en ja: in restaurants en elders in de keten zullen nog steeds onnoemelijke hoeveelheden goed eten in de vuilnisbak verdwijnen. Dat moet allemaal beter en het is lang niet altijd de overheid die dat met een wet kan bewerkstelligen. Wat en hoe we eten, bevindt zich op het snijvlak van individuele vrijheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid. Daarom is het prijzenswaardig dat de Franse overheid stelling neemt. En daar zou de Nederlandse overheid een voorbeeld aan mogen nemen. Het is laaghangend fruit (dat nog prima in orde is).

Naar: Janno Lanjouw, in *NRC Handelsblad*, 8 januari 2016.

Janno Lanjouw studeerde geschiedenis en journalistiek. Hij is medeoprichter van het Food Film Festival en freelance journalist.

Nauwkeurig lezen

Opdracht 1 Woorden en uitdrukkingen

Omschrijf de betekenis van de woorden en uitdrukkingen uit de uitgangstekst.

Alinea	Woord / Uitdrukking	Omschrijving
1	doggybag	
	nobel streven	
	morele verplichting	
2	consumptiepatroon	
	de meest flagrante	
	ondubbelzinnig negatief	
	bon ton	
	sloeber	
4	culinaire prestatie	
	restaurateur	
5	pun intended	
	de keten	
	op het snijvlak	
	laaghangend fruit	

Opdracht 2 Feiten

Noteer uit elke alinea wat als feit wordt gepresenteerd.

Alinea	Feit
1	1
	2
	3
	4
	5
2	1
	2
	3
	4
	5
3	1

Opdracht 3 Meningen

Noteer uit elke alinea wat als een mening van de schrijver gezien moet worden.

Alinea	Mening
1	1
	2
	3
2	1
	2
	3
	4
3	1
4	1
	2
	3
5	1
	2
	3

Beoordelen

Opdracht 4 Controle feiten

Beoordeel de feiten die je in opdracht 2 noteerde. Welke zouden gecontroleerd moeten worden?

Alinea	Feit	Controle nodig?
1	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...
	4	Ja / Nee, want ...
	5	Ja / Nee, want ...
2	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...
	4	Ja / Nee, want ...
	5	Ja / Nee, want ...
3	1	Ja / Nee, want ...

Opdracht 5 Bespreken

Vorm een groepje van vier. Bespreek samen jullie uitwerkingen van opdracht 4. Discussieer net zo lang tot jullie het erover eens zijn wat wel en wat niet gecontroleerd hoeft te worden.

Opdracht 6 Feiten controleren

- 1 a Verdeel de feiten waarvan jullie vinden dat die gecontroleerd moeten worden. Ieder groepslid voert minstens drie controles uit.
- b Maak van elke controle een korte notitie. Wat vond je en waar vond je dat? Gebruik daarvoor dit schema.

Feit	Bron (waar vond je het?)	Gegevens (wat vond je?)
1		
2		
3		

- 2 Bespreek de uitkomsten van de controles. Wat staat nu vast als feit en wat blijft nog dubieus?

Opdracht 7 Meningen beoordelen

Beoordeel de meningen die je in opdracht 3 noteerde. Met welke ben je het eens en bij welke wil je meer feitelijke argumenten?

Alinea	Mening	Meer feiten nodig?
1	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...
2	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...
	4	Ja / Nee, want ...
3	1	Ja / Nee, want ...
4	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...
5	1	Ja / Nee, want ...
	2	Ja / Nee, want ...
	3	Ja / Nee, want ...

Opdracht 8 Bespreken

Vorm een nieuw groepje van vier. Bespreek samen jullie uitwerkingen van opdracht 7. Discussieer net zo lang tot jullie het erover eens zijn wat wel en wat niet gecontroleerd hoeft te worden.

Opdracht 9 Meninge controleren

- 1 a Verdeel de meningen die nog gecontroleerd moeten worden, waar dus nog feiten bij gezocht moeten worden. Ieder groepslid voert minstens drie controles uit.
- b Maak van elke controle een korte notitie. Gebruik hiervoor het schema.

Mening	Bron (waar vond je het?)	Gegevens (wat vond je?)
1		
2		
3		

- 2 Bespreek de uitkomsten van de controles. Welke mening is nu geloofwaardig en welke blijft nog dubieus?

Opdracht 10 Titel en ankeiler

- 1 Welke conclusie kan de lezer trekken die alleen de titel leest en niet het hele artikel?
- 2 Is die conclusie in overeenstemming met de inhoud van het artikel? Geef een korte uitleg bij je antwoord.
- 3 Tussen titel en tekst heeft de redactie een *ankeiler* (een korte tekst die de lezer nieuwsgierig moet maken) geplaatst. Is die ankeiler in overeenstemming met de inhoud van het artikel? Geef weer een korte uitleg.
- 4 Welke titel zou jij boven de tekst willen zetten?
- 5 Welke ankeiler zou jij boven de tekst willen plaatsen?

Schrijven

In *NRC Handelsblad* van 11 januari 2016 stond deze factcheck.

'De radio behandelt me als paria'

Dat zei Gordon vorige week zaterdag in *Volkscrant Magazine*.

De aanleiding

Met twee concerten eind november in het Concertgebouw – *Gordon 25 jaar volmaakt het einde!* – viert zanger Cornelis Willem Heuckeroth (1968) niet alleen zijn zilveren jubileum als artiest, tegelijk neemt hij afscheid van de Nederlandse podia. Gordon stopt met concerten geven. Die belofte, en een recent verkeersongeluk, vormden aanleiding voor een interview in het magazine van *de Volkskrant*, gepubliceerd op 2 januari. Daarin deed de zanger een boekje open over 'hoe verrot de muziekindustrie is'. Zelf is hij 'een soort paria' in Hilversum. In kroegen is zijn muziek te horen, maar bij de radio worden zijn cd's 'gewoon gelijk in een hoek gepleurd'. Deze 'totaal respectloze' behandeling valt meer Nederlandstalige zangers ten deel. 'En ik ben niet de enige hoor, iemand als Rob de Nijs wordt er ook moedeloos van dat hij nergens meer wordt gedraaid. René Froger, Gerard Joling, allemaal hebben we er last van.' Klopt dat? Wordt Gordons muziek echt zo zelden gedraaid?

Waar is het op gebaseerd?

Volgens Gordon kiezen muzieksamenstellers in Hilversum hun eigen lievelingen en draaien ze 'de hele dag' Guus Meeuwis. De Top 40 omschrijft Gordon als 'pure maffia'. Zoveel platenmaatschappijen hebben met de Stichting Nederlandse Top 40 duistere zakelijke afspraken gesloten, dat er volgens Gordon sprake is van een kartel – 'een grote smerige bende'. Omdat hij het harde bewijs niet op tafel kon leggen, betuigde de zanger vijf dagen na publicatie in een persbericht spijt. 'Ik had deze uitlatingen beter niet kunnen doen.'

En, klopt het?

Laten we ons beperken tot de vraag of Gordon niet gedraaid wordt door Nederlandse radiostations, net als De Nijs, Froger en Joling.

Frank Helmink, directeur van Buma Cultuur, luidde half september de 'noodklok'. Uit een onderzoek door TNS Nipo onder twintig Nederlandse radiozenders bleek dat er weinig aandacht is voor Nederlandstalige muziek. Bij de publieke radiozenders is slechts 4,6% van de muziek Nederlandstalig. Een cijfer dat schril afsteekt bij de aandacht voor nationale muziekproducten in andere landen.

Nico Silvijs, directeur-eigenaar van Radio NL, met 600.000 luisteraars per week de grootste radiozender voor Nederlandstalige muziek, heeft begrip voor Gordons frustratie. 'Wij hebben op dit moment 31 songs van Gordon actief staan. Daarvan draaien we er vier tot zeven per dag. Wat Michael Jackson voor Sky Radio is, is Gordon voor ons. Wij zijn ook een zender voor het volk.' De publieke omroep spiegelt zich volgens Silvijs aan een commercieel station als Radio 538. 'Als ze in Hilversum al eens iets Nederlandstalig draaien, is het altijd weer Bløf, Marco Borsato of Guus Meeuwis. Nooit Gordon of Bauer, want die zijn niet jong en hip.'

Dat wordt onderstreept door de cijfers van SoundAware, een bedrijf dat voor Buma Stemra exact bijhoudt welke muziek radiozenders draaien. Op basis van die gegevens worden de auteursafdrachten bepaald, dus de nauwkeurigheid ervan is groot.

Op de vijf publieke radiozenders was Gordon het afgelopen jaar in

totaal 15 keer te horen, Gerard Joling 12 keer, René Froger 52 keer

en Rob de Nijs 535 keer. Vijf jaar geleden werden de eerste drie

zangers nog substantieel vaker gedraaid; Gordon bijvoorbeeld 99

keer. Guus Meeuwis wordt inderdaad vaak gedraaid in Hilversum:

vorig jaar 737 keer.

Volgens een NPO-woordvoerder stemmen de publieke zenders de

muziekkeuze af op profielen. 'Een enkele keer Gordon' past bij Radio 2. Op Radio 5 is hij 'soms' te

horen.

Conclusie

Het lijkt onwaarschijnlijk dat de cd's van Gordon in Hilversum in een hoek worden gegoid. Hij heeft de afgelopen vijf jaar ook maar één nieuw album uitgebracht. Feit is wel dat hij door de NPO-zenders nauwelijks wordt gedraaid, net als Gerard Joling en René Froger. De vergelijking met Rob de Nijs gaat mank. De uitspraak is grotendeels waar.

Door: Arjen Ribbens, in *NRC Handelsblad*, 11 januari 2016.

Opdracht 11 Inventarisatie factcheck

- 1 Deze factcheck bestaat, zoals bijna altijd, uit vier gedeelten. In het eerste deel, *De aanleiding*, komen twee verschillende zaken aan de orde. Welke?
- 2 Ook in het tweede deel kun je twee onderwerpen onderscheiden. Welke?
- 3 In het derde deel worden de beweringen gecontroleerd. Op welke twee manieren wordt die controle uitgevoerd?
- 4 Is die controle volledig? Geef een korte uitleg bij je antwoord.
- 5 In het vijfde deel komt de schrijver tot een conclusie. Je zou kunnen spreken van een afgewogen oordeel. Leg dat eens uit.

Opdracht 12 Factcheck schrijven

Schrijf met behulp van alle gegevens die je in de opdrachten 2 t/m 9 verzamelde, een factcheck bij het artikel van Janno Lanjouw.

Je tekst moet uit dezelfde vier onderdelen bestaan als die van Arjen Ribbens. Hij mag niet meer dan 600 woorden tellen; de factcheck van Arjen Ribbens telt, inclusief titel, 621 woorden.

Opdracht 13 Bespreken

Vorm een nieuw groepje van vier. Lees elkaars factchecks en geef daar commentaar op.

- Wat is onjuist?
- Wat is onvolledig?
- Wat is onduidelijk?
- Wat is onhandig geformuleerd?

Schrijf daarna een verbeterde versie.

Opdracht 14 Flier maken

Ook op school zie je natuurlijk weleens vormen van voedselverspilling. Kom in actie!

Maak een flier van één A4'tje die je kunt uitdelen aan alle leerlingen. Je maakt daarin duidelijk dat voedselverspilling echt niet kan.

Je flier moet er natuurlijk aantrekkelijk uitzien, moet snel te lezen zijn, maar moet ook voldoende informatie bevatten.

Opdracht 15 Bespreken

Vorm een nieuwe groep van vier. Wissel jullie flyers uit en vraag feedback. Maak daarna een verbeterde versie.

Opdracht 16 Verengelsing

Soms wordt er geklaagd over de verengelsing van het Nederlands: te vaak worden Engelse woorden gebruikt waar dat niet nodig is. In de uitgangstekst in deze lesbrief kom je er ook een paar tegen.

Vorm een groepje van vier en bedenk samen een Nederlands woord voor

- doggybag
- factcheck
- flyer

